

Rozajanski pust je prepoznaven po klobukih, okrašenih s pisanimi papirnatimi rožami in zvončki. FOTOGRAFIJE FABRICE GALLINA/TURISMO FVG

V zadnjih letih, ko je turizem znova populariziral ljudske običaje in lokalno kulturo, vse bolj spet sodelujejo tudi mladi.

dno ponosno ohranjajo. »Letos so pust organizirali najprej na zadnjo januarsko nedeljo v vasi Solbica, preteklo nedeljo v vasi Učja, to nedeljo pa bo veliko pustno praznovanje v vasi Bila, kjer bo prireditev tudi na pustni torek in v sredo, ko bodo pusta pokopali,« razlaga sogovornica. »Te stare navade želimo ohraniti. Drugače kot včasih pa je, da so danes navzoči tudi obiskovalci. To ne pomeni, da imamo zanje poseben program, saj je prireditev namenjena tukajšnjim ljudem,«

zanimanja mladih, da bi svoj jezik ohranili,« poudarja.

Jezik, ki je ostal v 19. stoletju

»Pred stoletji so bile rezijanske narečne besede vezane predvsem na takratno kmečko življenje, a se jezik potem ni več razvijal, zato primanjkuje besed, s katerimi bi označili stvari v današnjem svetu. Pri nas je tako, kot če bi v besednem smislu ostali v 19. stoletju,«

nadaljuje. Ti kraji so se razvijali ločeno od Slovenije, zato bi po njem tudi težko rekli, da so Rezijani Slovenci. So pa slovenska jezikovna manjšina, ki pa je kulturno veliko bolj vezana na Furlanijo. To je posledica tako naravnih kot zgodovinskih in političnih razlogov.

Da je to, kar govori, slovensko narečje, je Luigia Negro odkrila šele, ko je pri dvajsetih začela raziskovati korenine svojega jezika. »O tem se ni kaj dosti govorilo, saj je imelo negativni prizvok. Obstaja sicer stara furlanska pesem, ki poje o tem, da so 'ljudje pod Kaninom', se pravi Rezijani, prišli iz Rusije. Tako da je védenje, da je naše narečje slovanskega izvora, a se pri tem konča. Prek Muzeja rezijanskih ljudi si prizadevamo, da bi ljudi ozavestili, da gre za slovensko narečje,« pojasnjuje. Izročilo ohranjajo tudi s tradicionalnimi pravljicami, ki jih je popisal Milko Matičetov, in jim namenjajo posebno mesto v muzejski zbirki nesnovne dediščine.

Pred leti so v njihove kraje pogosto prihajale skupine turistov iz Slovenije, prav tako s Tržaškega, a so ti obiski po pandemiji nekoliko upadli. V Reziji je tudi sedež naravnega parka Julijsko predgorje, ki je povezano s Triglavskim narodnim parkom. Med pohodniki je še posebej priljubljena *Ta lipa pot*.

»Pri nas pust pomeni predvsem ples,« pravi Luigia Negro, predsednica kulturnega društva Muzej rezijanskih ljudi. V ozki dolini pod Kaninom, ki se na italijanski strani odpira proti Furlaniji, je to osrednji praznik, s katerim negujejo stare običaje. *Rozajanski püst* je prepoznaven predvsem po klobukih, okrašenih s pisanimi papirnatimi rožami in zvončki, ki jih nosijo *te lipe bile maškare*.

NATAŠA ČEPAR

»Pust gre vsako leto naprej. V preteklosti je bilo seveda več ljudi, vsaka vas je imela svoj pust, vse je plesalo, godci pa so igrali,« razlaga sogovornica. V zadnjih letih, ko je turizem znova populariziral ljudske običaje in lokalno kulturo, vse bolj spet sodelujejo tudi mladi.

To območje se je v zgodovini razvijalo brez stikov z matičnim narodom zaradi naravne pregrade – Kanina, čeprav meji na Posočje na slovenski strani. Kot pravljico deželo smo ga v Sloveniji poznali predvsem prek lutk iz televizijske serije *Zverinice iz Režije*, ki je nastala na podlagi istoimenske knjige in etnoloških popisov folklorista in akademika Milka Matičetova. Za ohranitev rezijanščine, ki se v vsakdanjem življenju vse bolj umika prevladujoči italijanščini, si močno prizadeva prav Luigia Negro. Leta 2016 jo je slovenski predsednik Borut Pahor odlikoval z medaljo za zaslug.

V Režiji plešejo ta lipe bile maškare

Rozajanski püst Pisano rajanje v deželi pravljicnih zverinic pod Kaninom, kjer živi slovenska jezikovna manjšina

- Pust ohranja tradicijo in stare običaje v Režiji.
- V Sloveniji Režijo poznamo po pravljicah, ki jih je popisal Milko Matičetov.
- Rezijanščina je slovensko narečje, kulturno pa so vezani na Furlanijo.

Severozahodni del slovenske poselitve

Režija skupaj z Benečijo (Beneško Slovenijo) in Kanalsko dolino predstavlja severozahodni del slovenske poselitve. To je jezikovno svojevrstno območje tudi v okviru slovenske skupnosti v Italiji. Rezijansko središče je sicer Ravanca, kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi, ki

je bilo ustanovljeno leta 1995, pa deluje na bližnji Solbici.

Kot povzame Luigia Negro, je bilo rezijansko narečje v srednjem veku del koroške slovenske narečne skupine, s priključitvijo Furlanije Beneški republiki pa so se te vezi zrahljale. Čeprav rezijansko narečje nedvomno sodi v slovensko jezikoslovno skupino, kar je potrjeno z jezikoslovno stroko in zaščitno zakonodajo za manjšino, se danes Režijani zaradi specifičnih zgodovinskih okoliščin s težavo identificirajo s slovenskim narodom in kulturo. Nekateri italijanski nacionalistični krogi trdijo, da je rezijanščina samostojen jezik.

Za ohranitev narečja je bilo veliko narejenega predvsem v zadnjih desetletjih. Uvedli so tečaje rezijanščine – tudi učne ure v šolah. Veliko raziskav je bilo opravljenih na področju krajevnih toponimov

in pred tridesetimi leti so uvedli prve dvojezične krajevne table. Za ozaveščanje o njihovi kulturi je zelo pomembna tedenska oddaja *Te rozajanski glas*, ki jo že več kot 40 let oddaja slovenski program *Radia Trst A*, ta deluje v okviru delžnega sedeža italijanske nacionalne radiotelevizijske mreže *RAI* za Furlanijo - Julijsko krajino. »Živimo v času, ko lahko še marsikaj naredimo, zato si bomo še naprej prizadevali, da ohranimo naše narečje, šege in navade ter damo še več prostora slovenskemu jeziku,« je Luigia Negro zapisala v lanskem prispevku za revijo *Svetovi*, revijo za etnologijo, antropologijo in folkloristiko, ki jo izdaja Znanstvena založba Univerze v Ljubljani.

Bogata kulturna dediščina

Režijo zaznamuje bogata kulturna dediščina, ki jo domačini še ve-

V zadnjih letih, ko je turizem znova populariziral ljudske običaje in lokalno kulturo, vse bolj spet sodelujejo tudi mladi.

dno ponosno ohranjajo. »Letos so pust organizirali najprej na zadnjo januarsko nedeljo v vasi Solbica, preteklo nedeljo v vasi Učja, to nedeljo pa bo veliko pustno praznovanje v vasi Bila, kjer bo prireditev tudi na pustni torek in v sredo, ko bodo pusta pokopali,« razlaga so-govornica. »Te stare navade želimo ohraniti. Drugače kot včasih pa je, da so danes navzoči tudi obiskovalci. To ne pomeni, da imamo zanje poseben program, saj je prireditev namenjena tukajšnjim ljudem,« dodaja. Po njenih besedah se je pričakovanje pusta v preteklosti prav tako zelo razlikovalo od današnjih dni. Življenje je bilo nekoč predvsem delo, zabave je bilo malo – in pust je bil taka priložnost.

Poleg *lipih bilih maškar*, ki imajo tudi krila, okrašena z barvnimi trakovi, so del pustnega običaja še *babaci* in *kukaci*. Ti nosijo stare, obrabljene obleke in predstavljajo vse tisto, kar je grdo in je treba pregnati. Vsi skupaj plešejo ob igranju na tradicionalne inštrumente *citire* in *bunkule*. Na pepelnico pa *babaca* obsodijo in zažgejo.

»Zdaj plešejo vsi, od otrok do starih ljudi. Nekoč je bilo drugače, že jaz kot otrok nisem smela na ples, starejši ljudje pa so imeli običajno druga opravila. Pust je bil namenjen predvsem mladim,« pojasnjuje. V Učji je danes pustno praznovanje zanimivo tudi zato, ker v vasi nihče več ne živi, ob tej priložnosti pa se zberejo nekdanji vaščani in se družijo med seboj.

»Rezijansko narečje se je v preteklosti veliko lažje ohranjalo. Čeprav je bila uradni jezik vselej italijansščina, smo rezijansko govorili ob domačem ognjišču. Tega sta sčasoma zamenjala televizija in internet, tradicionalna govornica pa se izgublja,« pripoveduje Luigia Negro. Nekateri narečje še govorijo, drugi ga samo razumejo, so pa tudi taki, ki ga niti ne razumejo več. »Pri nas nimamo slovenskih šol tako kot na tržaškem in goriškem območju, vendar je v zadnjem času vendarle opaziti več

zanimanja mladih, da bi svoj jezik ohranili,« poudarja.

Jezik, ki je ostal v 19. stoletju

»Pred stoletji so bile rezijanske narečne besede vezane predvsem na takratno kmečko življenje, a se jezik potem ni več razvijal, zato primanjkuje besed, s katerimi bi označili stvari v današnjem svetu. Pri nas je tako, kot če bi v besednem smislu ostali v 19. stoletju,«

nadaljuje. Ti kraji so se razvijali ločeno od Slovenije, zato bi po njem tudi težko rekli, da so Rezijani Slovenci. So pa slovenska jezikovna manjšina, ki pa je kulturno veliko bolj vezana na Furlanijo. To je posledica tako naravnih kot zgodovinskih in političnih razlogov.

Da je to, kar govori, slovensko narečje, je Luigia Negro odkrila šele, ko je pri dvajsetih začela raziskovati korenine svojega jezika. »O tem se ni kaj dosti govorilo, saj je imelo negativni prizvok. Obstaja sicer stara furlanska pesem, ki poje o tem, da so 'ljudje pod Kaninom', se pravi Rezijani, prišli iz Rusije. Tako da je védenje, da je naše narečje slovanskega izvora, a se pri tem konča. Prek Muzeja rezijanskih ljudi si prizadevamo, da bi ljudi ozavestili, da gre za slovensko narečje,« pojasnjuje. Izročilo ohranjajo tudi s tradicionalnimi pravlji-cami, ki jih je popisal Milko Matičetov, in jim namenjajo posebno mesto v muzejski zbirki nesnovne dediščine.

Pred leti so v njihove kraje pogosto prihajale skupine turistov iz Slovenije, prav tako s Tržaškega, a so ti obiski po pandemiji nekoliko upadli. V Reziji je tudi sedež naravnega parka Julijsko predgorje, ki je povezano s Triglavskim narodnim parkom. Med pohodniki je še posebej priljubljena *Ta lipa pot*.

Zdaj plešejo vsi, od otrok do starejših ljudi.